

УДК 378.016:656.61

Ляшенко У.І.
Херсонська державна морська академія

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ МЕХАНІКІВ ТА ЕЛЕКТРИКІВ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ (CLIL)

Анотація. У статті розглядається проблема підготовки майбутніх суднових механіків та електриків засобами предметно-мовного інтегрованого навчання, акцентується увага на комунікативному та компетентнісному підходах, доведено, що відпрацювання навчальних професійно-спрямованих ситуацій із курсантами та робота в групах і парах є ефективними методами та формами впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання. Обґрунтовано, що у змісті ситуацій повинні бути інформативні матеріали з різноманітних сфер життєдіяльності на морі і ця інформація повинна добиратись відповідно до рівня засвоєного матеріалу з професійно-орієнтованих дисциплін. Визначено, що предметно-мовне інтегроване навчання передбачає ознайомлення викладачів англійської мови (за професійним спрямуванням) зі специфікою відповідної спеціальності, її термінологією та виробничим процесом (технологією).

Ключові слова: предметно-мовне інтегроване навчання, комунікативний підхід, компетентнісний підхід, професійно-спрямована ситуація, метод, методика.

Liashenko Uliana
Kherson State Maritime Academy

FUTURE SHIP ENGINEERS AND ELECTRICIANS TEACHING BY MEANS OF CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL)

Summary. System of education updating is caused by the necessity of using new tendencies in the field of education in order to increase its quality. Although different pedagogical technologies offer a vast range of opportunities for teaching and learning, implementation of content and language integrated learning method (CLIL) in ship engineers and electricians' educational process may not always lead to the expected result. The article is devoted to the problem of ship engineers and electricians professional teaching by means of the content and language integrated learning at higher maritime educational establishments; the links of different teaching approaches are pointed out (communicative and competence) for various lesson structures such as PPP, ESA, Patch work, etc; It is proved that the content and language integrated learning method allows suitably connect knowledge from professionally-oriented subject to the knowledge of English (and vice versa), makes it possible to organize the most favorable conditions (real life (professionally-oriented) situations, group and pair work) for effective cadet's knowledge and skills learning at maritime educational establishments. It is necessary to differentiate types of content and language integrated learning method (CLIL) according to their function in concepts formation. They are divided into: 1) soft (language-led); 2) hard (subject-led); 3) partial immersion. It is grounded that while implementing CLIL method teachers should firstly take into consideration the following: 1) professionally-oriented disciplines content and sequence of the topics to be taught (they should coincide with other disciplines material); 2) the level of students' readiness for mastering new material based on learnt one from other professionally-oriented disciplines; 3) discipline that is the most suitable for implementing content and language integrated learning method.

Keywords: the content and language integrated learning, communicative approach, competence approach, a professionally-oriented situation, a method.

Постановка проблеми. Оптимізація процесу навчання системою освіти відбувається у відповідності до вимог суспільства на кожному етапі його розвитку. Зміна способів управління судновими енергетичними та механічними установками, їх майже повна комп'ютеризація вимагає підготовки відповідних фахівців, які б могли реалізувати себе у цій сфері діяльності. Крім наявних професійних умінь, такі фахівці повинні оволодіти міжнародною мовою спілкування на морі, – англійською мовою. Переважна більшість екіпажів суден є міжнаціональною і лише досконале знання англійської мови унеможливило б фатальні помилки спричинені мовним непорозумінням.

Забезпечення системою освіти ринку праці такими фахівцями здійснюється за рахунок змін навчальних планів та удосконалення принципів, методів, засобів, технологій і форм організації навчання. Однією з найбільш оптимальних методик навчання у ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців морського профілю, постає пред-

метно-мовне інтегроване навчання (CLIL), яке дозволяє інтегрувати професійні знання, отримані під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін, у структуру та тематику предмета «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» і, навпаки, використовувати професійну англійську термінологію при вивченні професійно-орієнтованих дисциплін.

Метою статті є розгляд найбільш ефективних методів, підходів та технологій впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання при підготовці майбутніх суднових механіків та електриків на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «Content and Language Integrated Learning» (CLIL) було створено Девідом Маршем (David Marsh) у 1994 році (Фінляндія) з метою визначення методики, що стосується «ситуацій, коли навчальні предмети, або частини навчальних предметів, викладаються іноземною мовою з подвійною метою: вивчення змісту і одночасне

вивчення іноземної мови» [5]. Вчений основними характеристиками методики CLIL вважає: активне навчання, кооперацію, безпечно та поліпшене навчальне середовище, автентичність та налаштування. Дана методика була вдало впроваджена переважно в країнах Західної Європи, де ефективно використовується і зараз, проте в Україні вона не знайшла такої широкої підтримки серед викладачів ВНЗ у зв'язку з великими витратами людських і фінансових ресурсів, оскільки методика CLIL передбачає спеціальну фахову підготовку самих викладачів та створення абсолютного нових дидактичних матеріалів для її викладання.

В українській мові абревіатура CLIL розшифровується як предметно-мовне інтегроване навчання [4] (або за Л.Г. Мовчан: контекстно-мовне інтегроване навчання [3, с. 217]). О.М. Коченкова вважає, що «CLIL – це дидактична методика, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, лінгвістичну і комунікативну компетенції іноземної мови у тому ж навчальному контексті, в якому у них відбувається формування загальних знань та умінь» [1].

У цілому вирізняють три моделі CLIL: soft (language-led), hard (subject-led), partial immersion. Перша модель спрямована на лінгвістичні особливості спеціального контексту, друга – означає, що 50% навчального плану предметів зі спеціальності вивчаються іноземною мовою, а третя – займає проміжне положення, і використовується, коли деякі модулі з програми зі спеціальності вивчаються іноземною мовою [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Беручи до уваги специфіку навчання іноземної мови у ВНЗ України, що здійснюють підготовку фахівців морського профілю можна констатувати, що лише деякі з них використовують першу модель предметно-мовного інтегрованого навчання (ВНЗ Херсона, Одеси), а деякі взагалі не використовують зазначену методику (ВНЗ Києва, Маріуполя, Криму).

Враховуючи труднощі, що виникали у ВНЗ України при впровадженні моделей предметно-мовного інтегрованого навчання у навчальний процес, можна зазначити, що найбільш оптимальною моделлю для сучасної української вищої школи постає саме перша модель, що спрямована на лінгвістичні особливості спеціального контексту.

Виклад основного матеріалу. Пропонуємо розглянути підготовку майбутніх морських спеціалістів ХДМА (Херсонської морської державної академії), що є одним з найкращих морських освітніх закладів України. Наразі викладачі ХДМА використовують комунікативний та компетентнісний підходи при вивченні дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» і мають чітку структуру заняття, що відповідає віковим особливостям курсантів та рівню набутих ними професійних знань, умінь та навичок.

Використання комунікативного підходу на заняттях стимулює курсантів на розвиток мовлення, а компетентнісного – на використання у своєму мовленні професійної термінології і сама структура заняття (PPP, ESA, Patch work, etc.) спонукає курсантів спиратись на свій життєвий та професійний досвід, для цього використовується метод конкретних ситуацій для кожної

структури (створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя), ілюстративні навчальні ситуації; прикладні ситуації, в яких описується конкретна ситуація, що склалася, пропонується знайти шляхи виходу з неї та ситуації, що навчають здійснювати аналіз та оцінку.

Структура заняття PPP з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» спирається на три основні етапи: presentation, practice, production. На етапі presentation курсанти ознайомлюються з новим лексичним/граматичним матеріалом (знання і розуміння), з яким продовжують працювати на етапі practice (знання як діяти) та використовують його вже самостійно на етапі production (знання як жити). Інші структури уроку з англійської мови типу ESA, Patch work, тощо передбачають більше залучення курсантів у їх професійну термінологію та ситуації, що можуть виникнути на борту судна; більше використання їх життєвого досвіду.

Стрижневим елементом предметно-мовного інтегрованого навчання, на нашу думку, є введення в професійну тематику на заняттях «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» саме навчальних ситуацій, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю курсантів. Об'єктом моделювання навчальної діяльності потрібно обирати такі ситуації, в яких курсанти є активними, розширюють спектр тем для обговорення і отримують необхідну їм у майбутньому інформацію. Критеріями відбору таких навчально-мовленневих ситуацій повинні бути:

1. Мотивація і запланована рефлексивність курсанта під час «занурення» у ситуацію.

2. Отримання/передача необхідної професійної інформації (суднова механіка та електрика, поведінка на судні, нормативна документація).

3. Залучення усіх комунікантів у навчально-мовленневу ситуацію (висловитись повинні всі учасники ситуації).

4. Можливість висловити свою точку зору і почути інших.

5. Чітко сформульовані інструкції щодо ролі кожного комуніканта.

6. Врахування вікових особливостей курсантів.

У змісті ситуацій повинні бути інформативні матеріали з різноманітних сфер життєдіяльності на морі. Ця інформація добирається відповідно до рівня засвоеного матеріалу з професійно-орієнтованих дисциплін. Наведемо приклади:

II курс (PPP)

Topic: Pump operation, maintenance and troubleshooting

Situation: Role-play the situation. There are two cadets on board a vessel and the third engineer is going to ask you about the pump operation. Discuss the steps how to operate a pump and what rules should you follow. Include these steps:

1. starting
  2. during operation
  3. stopping
- IV курс (ESA)

Topic: Refrigeration plant

Situation: Role-play the situation. You are engineers. Two fridges you have on board don't support the necessary temperature. Find out the trouble and propose the solution. Don't forget to mention:

1. refrigeration system components
2. functions of refrigeration system components
3. troubles which can lead to the temperature failures

V курс (категорія менеджмент, керівництво)
(Patch work)

Topic: ETO's leadership

Situation: Role-play the situation. You are ETO and you have two electricians under you. They have recently had a conflict and now cannot cooperate trying to accuse each other in every failure which happens. Discuss the issues of the problem with both of them and take a decision in which you:

1. give your reasons for their mistakes;
2. persuade them to avoid unnecessary conflict giving your detailed arguments.

Проте ефективному впровадженню предметно-навчальних ситуацій на заняттях англійської мови дуже часто на заваді стають як психолого-педагогічні так і методичні фактори, а саме:

1. Недостатня мотивація курсантів під час вивчення певних тем.
2. Нечітко сформульовані рольові позиції комунікантів.
3. Занадто часте втручання викладача і відповіді курсантів у зв'язку з чим – неможливість курсанта висловити повною мірою свої думки.
4. Неправильний розподіл мовного навантаження на учасників ситуації (один із комунікантів говорить і висловлює свої думки, а іншим залишається час на одне-два речення, що є неприпустимим при комунікативному підході).
5. Ситуація не наближена до реальної професійної.
6. Навчально-мовленнева ситуація органічно не поєднана з темою навчального заняття і мета її використання незрозуміла.
7. Стосунки між учасниками ситуації в академічній групі напружені.
8. Рівень самоорганізації кожного окремого комуніканта.

Такі ситуації дозволяють найбільш оптимально визначити рівень сформованості як професійних компетенцій так і знання та вміння використання мовних кліше у заданому контексті.

Предметно-мовне інтегроване навчання передбачає також ознайомлення викладачів англійської мови (за професійним спрямуванням) зі специфікою відповідної спеціальності, її термінологією та виробничим процесом (технологією). Так, викладач морського закладу, що готує суднових механіків або електриків, під час розгляду фахових тем спирається не лише на загальноспеціальні терміни («Abandon the ship order», «Ropes burning on deck», «Man overboard», «Release gripes

and secure hatches»), але й на вузькоспеціальні, що пов'язані з виробничою практикою («Supply compressed air for starting engines», «Benefits and challenges of the ICCP system», «Apply the main power of the engines for propulsion and maneuvering», «Inspect the two connectors and the cable itself for a crushed area», «Check the thrust position of the pump rotor», «Switch the changeover pin», «Lubricate the stern tube bearing»).

Також, при запровадженні цілісного предметно-мовного інтегрованого навчання під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін у першу чергу враховується: 1) зміст професійно-орієнтованих дисциплін і послідовність викладання суміжного за тематикою матеріалу; 2) рівень готовності курсантів до оволодіння новими знаннями з опорою на пройдений матеріал з інших професійних дисциплін; 3) дисципліна, під час викладання якої, можна органічно поєднати знання з усіх інших дисциплін циклу професійної підготовки, що дозволить:

1. узагальнити та закріпити знання курсантів з теоретичних основ фахової підготовки засобами англійської мови;
2. поглибити знання англійської мови з граматики, професійної лексики та типових мовленневих зразків для підвищення рівня іншомовної комунікативної підготовки майбутніх суднових механіків та електриків;
3. сформувати у курсантів базові мовленневі компетентності на засадах набутих знань з теоретичних дисциплін;
4. вивчити лексику професійного спрямування для використання в умовних ситуаціях професійно-орієнтованої тематики відповідно до загальноєвропейських норм;
5. відпрацювати комунікативні ситуації, пов'язані з професійною діяльністю майбутніх суднових механіків, уникнути типові помилки та лексико-граматичні труднощі для полегшення професійного спілкування майбутніх фахівців морського профілю.

Висновки і пропозиції. Ураховуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що найбільш ефективними методами, підходами та технологіями впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання при підготовці майбутніх суднових механіків та електриків на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» постають: комунікативний, компетентнісний та цілісний інтегративний підхід під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін; відпрацювання навчальних професійно-спрямованих ситуацій із курсантами та робота в групах і парах.

Список літератури:

1. Коченкова О.М. Возможности профилизации преподавания иностранных языков с помощью применения элементов методики CLIL (интегрирование преподавания иностранного языка и других учебных дисциплин). URL: http://kochenkova.ru/publ/vozmozhnosti_profilizacii_prepodavaniya_inostrannykh_jazykov_s_pomoshhju_primenenija_ehlementov_metodiki_clil_integrirovanie_prepodavaniya_inostrann/1-1-0-1 (дата звернення: 04.06.2019).
2. Крупченко А.К. Интегрированное обучение иностранному языку и специальности. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Krupch.pdf (дата звернення: 04.06.2019).
3. Мовчан Л.Г. Використання досвіду Швеції у вітчизняній практиці навчання іноземних мов. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2011. Спец. вип. 7. Ч. 2. С. 214–220.
4. Руднік Ю.В. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL). *Інституційний репозитарій Київського ун-ту ім. Богдана Грінченка*. Лютий 19, 2015. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2590> (дата звернення: 04.06.2019).
5. Marsh D. CLIL Method. URL: <https://www.slideshare.net/IvanaYramain/clil-method-david-marsh> (accessed: 04.06.2019).

References:

1. Kochenkova O.M. Vozmozhnosti profilizatsii prepodavaniya inostrannykh yazykov s pomoshch'yu primeneniya elementov metodiki CLIL (integrirvaniye prepodavaniya inostrannogo yazyka i drugikh uchebnykh distsiplin) [Possibilities of profiling foreign languages teaching by using elements of the CLIL method (integration of foreign language and other academic disciplines teaching)]. Available at: http://kochenkova.ru/publ/vozmozhnosti_profilizatsii_prepodavaniya_inostrannykh_jazykov_s_pomoshhju_primeneniya_ehlementov_metodiki_clil_integrirvanie_prepodavaniya_inostrann/1-1-0-1 (accessed 04 June 2019).
2. Krupchenko A.K. Integrirovannoye obucheniye inostrannomu yazyku i spetsial'nosti [Integrated foreign language and specialty education]. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Krupch.pdf (accessed 04 June 2019).
3. Movchan L.H. (2011). Vykorystannia dosvidu Shvetsii u vitchyzniani praktytsti navchannia inozemnykh mov [Use of Sweden experience in the native practice of teaching foreign languages]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, vol. 7, part 2, pp. 214–220.
4. Rudnik Yu.V. (2015). Metodyka predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia (CLIL). [Method of subject-linguistic integrated learning (CLIL)]. *Instytutsiinyi repozytarii Kyivskoho un-tu im. Bohdana Hrinchenka* (electronic journal). Available at: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2590> (accessed 04 June 2019).
5. Marsh D. CLIL Method. Available at: <https://www.slideshare.net/IvanaYramain/clil-method-david-marsh> (accessed 04 June 2019).